

Carmina burana

Teológus

A középkor sajátos vándorainak egyik csoportja a vagabundok. Olyan férfiak voltak ők, akik valamely kötöttségtől menekültek. *Clerici vagantes* — kápsáló, azaz kolduló barátok, akik részben a szerzetesi életstílus kötetlenségének hagyományából, részben szükségből, mert kolostoruk nem tudta eltartani őket, részben nyugtalanságból, vagy esetleg a szerzetesi életforma kereteinek megsértése miatt útra keltek, s haza sohasem érkeztek. Emberek, akik az erőteljesen földhöz és szigorú intézményekhez kötött korban elhagyták a szoros kereteket, és ettől egy másik kalandos és kalandor világ nyílt meg számukra. Sajátos kontrasztját képviselik ők a mennyre fókuszált viláértelmezésnek és életstílusnak. Kontrasztját, nem ellentétét, mert miközben folyamatos vándorlásuk lehetővé tette az egyéni életút kevesebb kötöttséggel történő megvalósítását, különlegességük — nem ritkán üldözöttségük — miatt igen erőteljesen emlékeztettek azokra a korlátokra és rendszerekre, melyek mezsgyéjén éltek.

Nem csoda, hogy mozgalmuk a középkori egyetemek felvirágzásával kapott lendületet, ahol az egyébként tekintélyre és alázatra alapuló középkori kultúra kivételeként a racionalitás és a disputa uralkodott. Pannenberg álláspontja szerint, aki korunk talán legnagyobb protestáns teológusa, éppen ezek az egyetemek jelentették az európai szekularizáció folyamatának kezdetét, mert a hagyomány abszolút tekintélye mellé odahelyezték a racionális érvelés tekintélyét. A két világiség, a ráció és a peregrináció egymásra leltek, s amit az egyiknek, úgy a másiknak is meg kellett küzdenie a korlátozott, tehát kétes legitimitáció miatti kirekesztésekkel. Túlzó lenne Albertus Magnust, Aquinói Szent Tamást vagabundnak nevezni, amint a sok névtelen vándor klerikus sem lett rendszeralkotó teológusóriás. Ám a határok megérintése és átlépése, a limes-lét jellemző egyikükre és másikkra is. Miközben a magas skolasztika atyjai addig soha nem alkalmazott filozófiai alapokra a „civil” racionalitás szabályai mentén teológiai rendszert építettek, aközben a nyughatatlan vándorok vérbő ritmusokat, vaskos dalokat, fülsértő költeményeket alkottak.

A vagabund költészet legismertebb gyűjteménye a *Carmina burana*, amelyet Benediktbeuernben fedeztek fel, alighanem egy nagyon gazdag és kevéssé erkölcsös papi személy felkérésére. A névtelen vagabundok közül csak egyet ismerünk név szerint, orleani Hugo bíborost, s egyet álnevéen, az Archipoetat. A gyűjtemény a műfaj legkülönbözőbb elemeit vegyíti, a szerelmes daloktól, a bordalon, gúnydalon, kolduló rigmuson át a játékversekig. Közös bennük az érdekesség és fésületlenség: a kerges lábak

ütemes dobbanása az ivók döngölt földjén, a farbacsípett szolgálok kéjes sikkantásai, a bortól edzett torok ércessége, az izzadt kereszties lovagok ledobott páncéljának robaja, és a szilajság, amely este érkezik, éjszaka tobzódik, majd másnap tovább áll, mintha helyhez és nem személyhez lenne kötve az evilág sárszaga. Harsányságával farsangi, üzenetével mégis nagybőjti szöveg, amelyből Orff műve az utóbbit már nem fogja fel. Talán hihetjük, hogy élvezettársadalmunk vagabundjai egy más napon kihallják a zaj mögül egy kolostor harangjának szelíd hangját és odaszegődnek amellé, aki a mennyből a porba jött értük.

MÁTHÉ ANDREA

Zene-szó-kép-tánc

Esztéta

A zene bennem valahogy összekapcsolódik az irodalommal, illetve más művészeti ágakkal. Talán, mert korai-korábbi találkozásaim számos zeneművel az irodalmon, a táncon vagy egy-egy festményen keresztül történtek meg. Ma már ez egyre kevésbé fordul elő, ezek az összefüggések mégis meghatározóak maradtak a zenével való kapcsolatomban. Egyébként is nagyon érdekel az a szövevényes hálózat, amelyik évszázadokon át, művészeti ágakon keresztül összefonja a művészetben előforduló hasonló vagy azonos témákat (toposzokat) különféle feldolgozásokban és különböző, egymástól eltérő interpretációkban. Gondolok például a mitológiai témák sokaságára, egyben Purcell *Dido és Aeneas*ára, ami a kedvenc barokk operám. A régi hangszerek közül a viola da gamba hangját szeretem, a festményeken pedig a lantot szoktam hamar észrevenni, talán sokrétű szimbolikája miatt. Kedvelem Bartolomeo Veneto *Nő lanttal* című festményét, és a talányos Holbein képet, *A követeket*, ahol a perspektíva-játékkal rejtett koponya fölött elhelyezkedő lant talányossága valahogy mindig elgondolkodtat. Az irodalmi-zenei párhuzamok közül eszembe jut, hogy az *Egy faun délutánját* kedvelem Mallarmé verseként is, Debussy zenéjeként is. Dumas *Kaméliás hölgyé*hez Verdi *Traviatája* vezetett el. Nietzsche *Zarathustrájának* olvasásakor már kerestem Richard Strauss zenéjét: emlékszem kíváncsiságomra, ami abból eredt, 'vajon milyen lehet egy filozófiai szövegre írt zenemű?' Tetszenek az olyan játékok is, amilyen például Robert Browning *Egy Galuppi toccáta* című verse, ahol egy valóságos szerzőnek tulajdonított, de fiktív, a költő által kitalált zenemű a vers témája. Szeretem Bartók *Kékszakálluját*, a rá írt koreográfiát, és Balázs Béla történetét is — érdekes ennek a motívumnak ivelése századokon át (nem csak) az európai kultúrában.

Hasonlóan a Don Juan toposzhoz, amely bár a drámai irodalom számos feldolgozásában megszületett, például Molière-ében